

רשימת ספרי "בן מלך" שיצאו לאור עד עתה:

- תרומות
- סדרת העומר וחג
- הסוכות
- ימי ב'ן המצות - גלות ואולה
- יום נבואה
- חג המסכות
- חנוכה
- ימי המורים
- הגדה של פסח
- יום כיפור
- בניית מצות המעיינות
- שמעון הצדיק
- חכמה ומסר
- שיר השירים
- שבת פורים
- מידת הכבוד
- שימוע בענה
- עניינים בשי"ס ובהלכה
- זמירות ושי"ס
- ראשית ח"א - מאמרי
- נבואה בראשית ח"א - מאמרי
- בראשית ח"ב - יל
- קר-תולדות
- בראשית ח"ג - ירצא-ויחי
- שמות ח"א - שמות-בשלח
- שמות ח"ב - מאמרי מבוא
- יתרו-משפטים
- שמות ח"ג - תרומה-פקודי
- יקרא ח"א - יקרא-מפורע
- יקרא ח"ב - אח"י-במקומו
- במדבר ח"א - במדבר-שילח
- במדבר ח"ב קורח-מטעי

ניתן להשיג: mechonbenmelech@gmail.com
בארץ ובניו זלנדיג
Warehouse: 8482450220
salea@yefenofbooks.com

פרשת ואתחנן - נחמנו תשפ"ב
גליון מס' 220

בסייעתא דשמיא

אוצרות בן מלך

מתורתו של מו"ר רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

פרשת ואתחנן

ישראל באופן מיוחד. ו'והיה עם שמוע' זה קבלת עול מצוות. והפסוקים כאן עוסקים ברגש האושר העולה מתוך שתי הכרות אלו, שיש לנו את הזכות להיות קרובים אל ה', ויש לנו את הזכות שנתן לנו את המצוות להורות לנו את הדרך.

וצריך האדם לראות שיהיה קרוב ליסודות

כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו. ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום (ד, ת-ח)

בפסוקים אלו מבוארים שני היסודות שצריך להתבונן בהם שוב ושוב כדי להעמידנו על תפקידנו כראוי, ותמיד עלינו לדבר בהם; ראשית, ההכרה בגדלות ה' ובהנהגתו והשגחתו עלינו, וכנאמר 'מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו', וההכרה השנית שבאה בעקבותיה היא ההכרה באמיתת התורה וקבלת צדקתה, כנאמר 'ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים', אלו הם שני היסודות באמונתם והכרתם של ישראל.

ושני עניינים אלו מקבילים לשתי הפרשיות שבהמשך ספר דברים, אותן אנו משננים פעמיים בכל יום: 'שמעו' ו'והיה עם שמוע'. הקרויים בפי חז"ל 'קבלת עול מלכות שמים', ו'קבלת עול מצוות'. פרשת 'שמעו' היא קבלת עול מלכות שמים, ובאה בה ההכרה ש'ה' אלוקינו', המשגיח ומנהיג את

בגליון

פרשת ואתחנן

ביאורי פסוקים עמוד 1

היכל השבת

זכר לציאת מצרים עמוד 7

בעניינא דיומא

אחותי שנתאחו לי בגלות עמוד 9

פרנס השבוע

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גליון זה נודבו לזיכוי הרבים
ע"י ידידנו הנכבד מחשובי אברכי קהילתנו מתומכי מכוננו

הרב ר' **חיים ריינר** שליט"א
לרגל הבר מצוה לבנו

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך
תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה
לראות ברכה והצלחה בכל אשר יפנו

להנחות ותרומות "פרנס השבוע/החודש"
אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל: 054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל: 052-7616048

לקהל שוחרי תורת ה'בן מלך' ואוהבי התורה בכל מקום שהם

הננו בזה בקריאה של חיבה לשוחרי התורה,
להיות שותפים וידידים איתנים למפעל הכביר של מכוננו
להפיץ על פני תבל את אורו המיוחד והבהיר בתורה של
מורנו ורבינו בעל ה'בן מלך' 'צוק"ל

ולתמוך בבית היוצר 'מכון כתבי בן מלך', אשר אך ורק מכוחו יוצאים לאור
כל גזני תורתו של רבינו ושיעוריו המרובים, כאשר זכינו לראות את הכרכים
הרבים נדפסים ויוצאים לאור עולם, ופתחו אופקים חדשים בפני כלל שוחרי
התורה

מהררי ציון יוצאת הקריאה, בואו לעזרת ה' בגבורים, המשימה הגדולה עדיין
לא הושלמה ודורשת משאבים רבים מדי חודש בחדשו.

נא זכו והצטרפו להימנות למצווה חשובה זו של הרבצת והפצת אור התורה
לזכות את הרבים, הטו שכם וטלו חלק במשימה הגדולה

פנו עתה להנהלת המכון והצטרפו למשפחת התורמים והמנויים לדבר
המצוה הגדולה הנתונה בידינו

באין מענה השאירו הודעתכם ונשוב אליכם בהקדם

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו 'צוק"ל בקו השיעורים

'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים

בפרשת השבוע ובענייני דיומא

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
התהלה

הודעה חשובה ומשמחת

לתורמי המכון

ניתן לקבל החזר מס

על תרומות למכון בגובה של

עד 35% מערך התרומה

לפי סעיף 46

ספרים
למעלה הימנה
סדרת ספרים
ביאורים ופירושים
על הפסוק חמישי תורה
ספרים
על הש"ס
ספר
הבית ומחשבת
ביאורי סוחר
ספר
אמונה ומסחר
מגאן
תורה ודעת
אגודת
תורה ודעת

הנצחות תורמים

קו בן מלך
03-3077354

מיתוג' מכון

סניפים 14 מקות מנוחה

עבודת הש"ס בבית מוסד
לשמוך סניפיו רבים
מחולקים לפי גושים
בכל התחומים

רשימת ספריו בן מלך
בספרייה המיוחדת בביתו השלישי

מלפני התחלה 054-8422488

כתובת איתם ישראל 1/9

ביתר עילית

קמח' מוסד' לפי סעיף 46

לתיאור הארית

mechonbenmelech@gmail.com

אוצרות
בן מלך

אלו תוססים ומוחשיים בלב, אנו נאמנים לתפקיד של כלל ישראל, וכל עמידתנו וישותנו נרתמת למשימה הגדולה שעלינו, להיות ה' אלוקינו ואנחנו עמו.

* * *

ידיעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד (ד, לט)

השורש והעיקר הגדול לכל התורה וצורת היהודי בכלל הוא - ידיעת ה'. לדעת כי הקב"ה אלוקי ישראל הוא הבורא הממציא כל נמצא, אשר כל הנמצאים משמים וארץ לא נמצאו אלא ממנו. והוא לבדו העושה לכל המעשים והמנהיג את כל הברואים.

ידיעה גדולה ויסודית זו הרי היא אמת פשוטה נהירה וברורה, ואינה צריכה להוכחות עמוקות וסבוכות, שהיא ידיעה שכלית פשוטה כמו ידיעת חשבון פשוט. וכפי שדבר זה נקרא בתורה ובספרי הנביאים והכתובים בשם 'ידיעה' - 'אתה הראת לדעת', 'ידיעת היום והשבות אל לבבך', 'דע את אלוקי אביך'. ומה שנקרא בפי הכל 'אמונה' אין הכוונה שיש כאן סוג הכרה עמומה, וכאילו שצריך להאמין בדבר שאינו פשוט ונהיר לו, אלא מכיוון שאין הדבר נתפס בחושים ואינו נראה בעיני בשר, לכן נקרא אמונה, אבל ודאי הוא נודע וברור במחשבה והתבוננות ונראה בעיני השכל.

[ויתכן עוד שנקראת ידיעה זו 'אמונה', משום שאף שהידיעה על מציאותו היא מוכרחת בשכל בפשיטות, אולם אין עצם מהותו מושגת ונודעת מה היא, רק שמוכרע באופן שכלי שכך הוא הדבר].

ואכן יש ממוני המצוות הקדמונים [כמו הבה"ג] שלא חישובו את האמונה וידיעת ה' כמצוה במניין המצוות. והיינו משום שאין מקום לצוות על כך, שהרי הוא דבר פשוט ברור ונהיר. [וכמו שאין מקום לצוות על הידיעה שעשכשו הוא יום או לילה, שהרי זו ידיעה ברורה ופשוטה].

וגם אלו שכללו את האמונה במניין המצוות [כמו הרמב"ם], הכוונה בזה שיש מצוה לזכור תמיד ידיעה זו, להתהלך עמה, לא לשכוח ולא להסיה דעת מכך. והמצוה כוללת גם להעמיק

האלו, ואם כי בוודאי שראוי בכל מצוות ואיסורי התורה לקרבם אל הלב ככל הניתן, ולקיימם עם הרגשות שבהם במידה הרבה ביותר, אבל התביעה הבסיסית ההכרחית מכל יהודי - משום שזה מהווה רקע לכל המצוות ומכלול תפקיד היהודי - היא להפעיל בנפשו רגש חי ועירני לשני היסודות הללו, תחושה של מציאות ונוכחות והנהגת ה' המיוחדת אלינו, ותחושה של מחויבות לחוקים ומשפטים צדיקים, ליושר, לצדק, לאמת ולטוב. וחייבים להתבונן בזה עד שיבוא האדם להרגשה איתנה בזה.

וההתבוננות היא בדרך של עיון ופיתוח הדברים ומחשבה רבה מה כוללת הכרה זו; תחילה מציאות ה' בגדולתו וקדושתו והיותו נשגב ובלתי מושג, ואשר הוא יתברך ברא את העולם, ומנהיג את העולם. שלעתים אין אנו חיים באמת עם הרגשה הבהירה זו שהקב"ה מנהיג את הכל, ויותר מוטבעים בהרגשה שהוא ברא את העולם והעמיד את הטבע. אך החוש הטבעי עלול להטות את הכרתנו למחשבה מוטעית שהעולם מתנהג כביכול מעצמו, בבחינת 'מנהגו של עולם', וכל דבר שקורה כבר חייב להיות כתוצאה מהטבע. האמנם, יש לשנן לעצמו שאין זה נכון, וגם אם הדברים מתנהלים באופן מוסתר ומכוסה, במסגרת חוקי הטבע, אך בתוך זה הקב"ה מנהיג את תכניותיו ועלילותיו וכנאמר 'עיני ה' משוטטות בכל הארץ', יש גם יש הנהגה והשגחה תמידית, ה' מנהיג את הכל כל הזמן, והוא מפקח, וההנהגה תלויה לפי המעשים, והכל ביד ה'. צריכים לחיות עם הרגשה זו. זה חלק עיקרי מהאמונה בה'.

ואין די בהכרה שקיים דבר גדול זה שיש בורא לעולם, אלא שהוא גם מנהיג את הכל, וההנהגה נקבעת לפי המעשים, וכשמבקשים ממנו ומתפללים אליו הוא שומע וההנהגה יכולה להשתנות לפי הבקשה. 'מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראינו אליו'.

והדבר השני הוא, שצריך שיהיה תוסס אצלינו דבר זה שצריכים לחיות עם הנהגה ראויה של יושר וצדק ואמת וטוב. שמה שהתורה צייתה לנו הם ה'חוקים ומשפטים צדיקים'. ורק כאשר שני דברים

מקובלים וידועים לנו בידיעה ברורה ומוכחת. שהרי עם שלם של ראה את הכל והעבירו זאת לבניהם אחריהם, וכל המאורעות הללו בעת התרחשותם היו נוכחים להם כל העם, והמסורת ברורה בלי הפסק, וכל הפרטים מסופרים במקראות הקודש לאורך כל הדורות, והרי לא יתכן שביום אחד מן הימים החל עם שלם להאמין כי אירעו מאורעות כבירים כאלו לאבותיהם אשר לא שמעו אותם מהם מעולם.

וזו הדרך העיקרית של ידיעת ה', באמונה פשוטה המבוססת על המסורת והקבלה דור אחר דור שממנה אנו יודעים בבירור מוחלט כי הראינו לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו. והוא השורש והבסיס שכל יהודי חייב בזה, והיא העדות שאי אפשר להזימה, ההוכחה הפשוטה והאדירה שאינה צריכה סיוע כלל, כי די בה בכדי להיות משוכנע בדרגת הבירור הגבוהה ביותר בלי שום ספק, בכל הדברים שיהודי צריך להאמין ולדעת.

אנכי ה' אלוקיך (ה,ו)

המצוות הללו שנאמרו כעשרת הדברות במעמד הר סיני, הן בוודאי מהדברים היסודיים והשורשיים שבתורה, ועל כן נבחרו להיכתב על לוחות העדות. אך יש לדעת שלכאורה יש דברים נוספים בתורה שהם בגדר דברים יסודיים, ומדוע המה לא נזכרו ונחקקו בלוחות.

אכן נראה שהטעם בפשטות הוא לא דווקא מפני שיש רק עשר מצוות יסודיים ביותר, אלא בהיות שעשרה הוא מספר נכבד, בחר הקב"ה לתת לעמו ספר בכתב ידו אשר יש בו מספר נכבד של מצוות - והיינו עשרת הדברים. כך שהמספר החשוב הוא הקובע, ואילו היה מספר אחד עשר מספר חשוב, היו מוסיפים בו עוד מצוה יסודית.

ושינוי במסכת ר"ה (לב): 'אין פוחתין מעשרה מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות'. ובגמרא הני עשרה מלכיות כנגד מי - 'אמר רבי לוי כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהלים וכו', רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו

ולהתבונן בידיעה נכבדה ומקיפה זו באופן שיגיע לידי התרגשות מרוממותו יתברך להעריצו ולעמוד ביראת הכבוד לפניו, בהשתאות על קדושתו הבלתי נתפסת. וכן להתנהג בהתאם לידיעה זו, לבטוח ולבקש ולהודות לו יתברך.

והנה בספרים האריכו והרחיבו באר היטב בענין היסודי הזה של ידיעת ה' והאמונה, כל אחד בסגנונו וכפי הדרך שנראית לו שהיא היותר קרובה אל הלב. אולם הדרך הראשונה שהיא ברורה לכולי עלמא, היא הדרך של 'אמונה פשוטה'. ולכל השיטות הבסיס הראשון היא האמונה הפשוטה.

וזאת למודעי, ש'אמונה פשוטה' אין הכוונה שאמונה זו אינה מבוססת כלל על השכל וההגיון, אלא היא נקראת פשוטה משום שאין היא באה להתבסס על חקירות פילוסופיות, אך ודאי היא מוכחת לכל בר דעת.

הבסיס שעליו אנו משוכנעים ובהירים באמונתנו בלא שום פקפוק הוא, מצד הקבלה והמסורת שנמסר לנו עשרות דורות מאב לבן, שכל דור מסר לבניו אחריז את כל מה שכתוב בתורה שה' יתברך הופיע ונתגלה עלינו במעמד הר סיני, וקודם לכן כל הניסים שנעשו לנו לעינינו ביציאת מצרים ובהליכה במדבר ובכיבוש ארץ ישראל. וכמו שכתוב לעיל (פסוקים לב-לד): 'כי שאל נא לימים ראשונים וגו' הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו. השמע עם קול אלוקים מדבר מתוך האש וגו'. או הנסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים' וגו', ומתוך כך נבוא אל המסקנה הברורה הכתובה כאן: 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו'.

ומסופר על מרן החפץ חיים זיע"א שראה פעם את בנו מעיין בספר מורה נבוכים להרמב"ם, אשר בו מבוסס ידיעת האלוקות על פי החקירה הפילוסופית, ואמר לו שספר כעין זה היה בו צורך עד ליציאת מצרים ומתן תורה, אך מאז והלאה הרי אנו ראינו בעינינו הכל, וה' התגלה לעיני רבבות אלפים ואין אנו זקוקים להכרעה על פי חקירות והוכחות.

וכל המאורעות המסופרים בתורה הרי הם

למשה בסיני, ר' יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם.

והכוונה בכך שחז"ל תקנו לומר עשרה פסוקים של מלכיות כדי שיאמרו מלכיות במידה מרובה שמבטא מספר נכבד ושלם, ועל כך אמרו 'הני עשרה מלכיות כנגד מי', כלומר היכן מצינו שבאמירת עשרה פסוקי מלכיות הרי הוא סדר מלכיות מושלם, ועל כך אמרו שמצינו שקילס להקב"ה הללו בעשרה הלולים וזה אות וסימן אשר שיעור זה הוא הילול בשלימות, וכן מספר נכבד של עשרה דברות נאמרו לו למשה בסיני, וגם במספר נכבד של עשרה מאמרות ברא ה' את העולם, ולכן גם עשרה פסוקי מלכיות הם מלכיות בשלימות.

ולפי דרכנו למדנו מכך שאכן הטעם שנקבעו עשרה דברות הוא מטעם שצריך מספר עשרה, מספר נכבד של דברות.

והנה יש לשאול שישנן סדרות שלימות של מצוות, שכלל לא נזכר שום מצוה מהן בעשרת הדברות - כגון מצוות הקרבנות והמקדש, שאין מצוה אחת מהן בעשרת הדברות, וכן מצוות הקדושה, כגון איסורי אכילה ועריות [כי 'לא תנאף' הכתוב כאן, התפרש במפרשים שעיקרו באשת איש, שיש בזה פגיעה בין אדם לחברו].

ואף שלפי האמור אין להקשות כל כך, כיון שצויינו רק עשר מצוות, נבחרו מצוות אלו שהן יסודיות ביותר, ועדיין יתכן שגם מצוות נוספות הן יסודיות ומרכזיות. אך לפי האמת נראהים ומרכזיים.

אולם עיקר הביאור בזה נראה, שאכן ראוי להדגיש דווקא מצוות אלו, שעיקר מטרת לקיחתנו להיות עם ה' היתה כדי שנקיים את עשרת הדברות האלו, שעוסקים בחובת האדם כלפי זולתו. [וכן המסתעף מהם, שהרי רוב דיני המשפטים ובין אדם לחברו, הם הרחבה של 'לא תגנוב' ו'לא תענה' ו'לא תחמוד'].

דהיינו שהסיבה הראשונית לבחירת ישראל לעם היתה לעשותנו עם המיוחד בהנהגתו העילאית במציאות האנושית, ובכך מתרומם המין האנושי כולו. כאשר כלל המצוות הנוספות הם שלב נוסף,

שלאחר שאנו כבר נבחרים להיות עמו וחלקו ית"ש, כבר מחוייבים אנו לכבדו ולעבדו בעבודת המקדש והמועדים, ובכל מצוות התורה שאינן מחלק 'בין אדם לחברו', שכל עיקר הציווי בא לנו רק מפני שאנו כבר עמו, אשר זה עצמו מחייב אותנו בחוקים ומצוות מיוחדים. וכלשון הכתוב בכמה מקומות: 'קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוקיכם' (ויקרא יט, ב), 'לא תאכלו כל נבלה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך' וגו' (דברים יד, כא). כלומר שמאחר שאנו נכבדים וקרובים אל ה', אין ראוי שהקרובים אל ה' ושבט משרתינו ינהגו בהנהגה פחותה.

אולם במעמד הר סיני, באו רק המצוות שהן מהוות את הבסיס וההתחלה ליצירת עם קדוש לה', ובהן הוקבעו רק עשרת הדברות, שניתנו לישראל באופן גילוי נשגב זה, להראות ולבטא שהמצוות הללו שנחקקו ונכתבו בלוחות, אינם מצד הנהגה ראויה לבני ה', אלא מצד הנהגה בסיסית של מצוות שרשיות אלו, אשר הן עיקר המטרה בלקיחתנו לעם. שהמצוות הללו מהוות את הלקיחה עצמה לעם שיש לו תורה וחוקים. וכל שאר המצוות המסתעפות והנוספות לנו, הן רק אחר שכבר נעשינו לעם. וכל אלה אין מקומם בעשרת הדברים שעל הלוחות.

ומשל לזה הוא איסור גרושה לכהן, שאין הכוונה שעצם מהותו של כהן היא שהוא אסור בגרושה, אלא מכיון והוא כהן אשר משרת בבית ה' והרי הוא נכבד, מפני כך אסרתו תורה בגרושה, שזה השלב השני המסתעף מעצם היותו בקדושת ובמעמד של כהן. כך ממש הוא בעצם היותנו ממלכת כהנים וגוי קדוש, אשר עצם היותנו לעם ה' הוא לקיום עשרת הדברות הללו, ורק לאחר שאנו כבר עמו הרי אנו מזהירים בחוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת. והבן.

* * *

את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף (ה, יט) פירש רש"י 'ולא יסף - מתרגמינן ולא פסק, כי קולו חזק וקיים לעולם. דבר אחר, לא יסף לא הוסיף להראות באותו פומב"ל. וכן פירשו בגמרא

(סנהדרין יז): כתרגום, ש'לא יסף' היינו לא פסק. ועיין רמב"ן שפירש שלפי פירוש זה הוא מתפרש מלשון 'תוסף רוחם'.

ובירושלמי מגילה (פרק א הלכה ה) דרשו מכתוב זה שחמשה חומשי תורה אינם עתידין להיבטל [לעומת שאר ספרי נביאים שיהיו בטלים לעתיד לבא], והיינו שלא רק שקול ה' חזק שאין לו הפסק, אלא גם נמשך בזמן וקיים לעולם בכל הזמנים העתידיים לבוא.

אולם מפרשי הפשט (אבן עזרא, רמב"ן, רשב"ם) כתבו שבדרך הפשט היינו שלא הוסיף עוד לדבר אליהם במעמד ובקול כזה. ונראה שלדעתם הפירוש 'ולא פסק' הוא בדרך דרשה, אלא שככל הדרשות אף זו נובעת מעומק פשוטו של מקרא, כלומר שרמזו הכתוב ב'לא יסף' שלא הוצרך עוד לדבר אליהם מלבד אותו מעמד חד פעמי, ומחמת תוקף ועוצם נוראות הגילוי היה די בפעם יחידה זו ולא הוסיף עוד לדבר אליהם בגילוי כזה. אמנם יש טעם שורשי לדבר והוא מכיון שעוצמת אותו גילוי קול ה' גוררת שמיעה פנימית בבחינת קול שאינו נפסק ומדבר אליהם לעולם, והיא רוח ה' שניתנה בלב החכמים להבין ולדעת את האמת, והיינו התורה שבעל פה.

וכן אמרו בזוהר (בראשית נ): 'קול גדול ולא יסף, האי קול פנימאה איהו, דלא אשתמע, ונביע תדיר, ואיהו דקה פנימאה דלא אשתמע'. ושם (ויצא קמז: בסתרי תורה): 'פירושא דאורייתא דבכתב, ואיהו תורה שבע"פ, ועל דא אקרי באר, שנאמר (לעיל א, ה) 'הואיל משה באר את התורה, וכו' והיינו קול גדול'.

[וכעין זה ביארנו (שמות לד, כט, וראה שם עוד לא, יח) במאמר חז"ל (שמות רבה מז, י): 'ומהיכן נטל משה קרני ההוד, רבי יהודה בר נחמן בשם רשב"ל אומר עד שהיה כותב בקולמוס נשתייר קימעא והעבירו על ראשו, וממנו נעשו לו קרני ההוד שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו'. וביארנו שמדרש פלא זה, בא לרמז על תורה שבעל-פה, שענין שיעור הדיו בקולמוס פירושו הוא, שלא כלו הדברים שהיו צריכים להאמר להם, ולא נשלמו כולם בתורה שבכתב, כי אין קץ לדברי תושבע"פ, אלא עדיין נשתייר דיו קימעא" להשלים את כתיבת התורה

כביכול על פני החכמים, שיאירו פניהם בחכמת התורה, וזהו סוד קרני ההוד שבאו מכוח 'שיירי הכתב', כלומר מאורה של תורה שבע"פ].

* * *

ובשכבך ובקומך (ז, ה)

הקדים 'ובשכבך' ל'ובקומך' וכן במשנה מתחיל התנא את סדר ההלכה בערבית - 'מאימתי קורין את שמע בערבית', וכבר הקשו בגמרא מאי טעמא התחיל התנא בשמע של ערבית 'דלמא שחרית ברישא'.

ועיין בתוס' שביארו שלכאורה הסדר הנכון הוא להתחיל בקריאת שמע של שחרית, משום שסדר זה אנו מוצאים בתורה בקרבן התמיד שכתוב קודם התמיד של שחרית - 'את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים'. והטעם שהסדר בתמידין הוא כך, משום שזהו הסדר הנכון בפשטות, שמתחילים מתחילת היום. אמנם באמת מקרבן התמיד אין ראיה כל כך, שכן שני הקרבנות זמנם ביום ולא בלילה, ולפיכך פשוט יותר שהתמיד של בוקר הוא ראשון בסדר הקרבנות.

ובגמרא תירצו שני תירוצים למה נקט התנא סדר זה של ק"ש של ערבית בראשונה: או משום הכתוב - 'ויהי ערב ויהי בוקר', שהלילה קודם ליום. ואיבעית אימא, משום הפסוק כאן 'ובשכבך ובקומך'. אלא שמעתה השאלה הנשאלת היא מדוע באמת בפסוק של ק"ש כתוב 'בשכבך' קודם 'בקומך'. וכן יש לבאר מדוע נצרכת הגמרא לשני לימודים, ולא סגי בפסוק של קר"ש עצמה.

ונראה לבאר שיש שני אופנים האיך להעמיד סדר מצות קריאת שמע בכל יום. אפשר לסדרה לפי סדר מהלך היממה מעת-לעת, שקודם יאמר מה עליו לעשות בראשית היממה שהוא הלילה ואחר כך במה שעושים בהמשך, למחרת בבוקר. אך אפשר לסדר את הדברים לפי סדר חיי האדם, שתחילת סדר החיים ופעולות האדם היא בעת קומו בבוקר, וכך במשך כל היום עושה פעולות וענינים, עד ששב לישון בלילה, ולמחרת בבוקר מתחיל סדר היום החדש וחוזר חלילה.

שכך הוא הסדר הנכון אליבא דאמת, כי אכתי יתכן שפיר שמצד סדר הציווי ראוי להקדים שחרית ואחר כך ערבית. ומדוע אפוא נקט התנא בסדר של ערבית ואחר כך שחרית. אך הישוב בזה, שכן אחר שנקטה התורה סדר זה מפני טעם כל שהוא, גם אם זה טעם דקדוקי, כבר נמשך התנא לנקוט סדר דבריו כפי הסדר הכתוב בתורה. וזה גופא כוונת הגמרא.

עוד יש לבאר, שהסדר כאן הוא בדרך 'לא זו אף זו', ותכלית המצוה באה לומר שיעסוק ביחוד ה' ובדברי תורה בכל הזמנים, גם בעתות הרפויים והשוליים של החיים, ועל כן הקדים לנכון 'בשכבך' - שגם בשעה שהוא פורש מעיסוקי החיים ועומד לישן, גם אז אינו פטור מלדבר בו, ולא עוד שאפילו 'בקומך' - בשעה שאך זה עתה התעורר משנתו, ועדיין לא נכנס כלל לעיסוקי היום, ואין זו כעת שעת עשייה, גם אז ידבר בו, ב'הדברים האלה'.

והנה כאמור הטור (והשו"ע) בסדר או"ח אכן נקט הלכותיו כפי סדר החיים של האדם, תחילה שחרית ואחר כך ערבית. ויתכן לומר שבעל הטור נקט כאיבעית אימא [אף שאין בזה נפק"מ לדינא], וכפי שהכלל הוא אכן בכל מקום שההלכה היא כלישנא בתרא שבגמרא, ולכן כפי מה שביארנו לפי האיבעית אימא הסדר הנכון באמת הוא של שחרית ברישא. ורק התנא הוא שנקט את הסדר כפי שהוא כתוב בתורה.

והנה הטעם שבסדר הבריאה הלילה קודם ליום, ככתוב (בראשית א, ה) 'ויהי ערב ויהי בוקר', שכן בלילה הבריאה כביכול מסתלקת ודוממת, ובבוקר היא מתחדשת שוב. וכפי שביארנו בפסוק הנ"ל, שלכן היממה מתחילה בלילה ולא ביום, שגם בחיי האדם זקוק הוא לנוח בלילה כי כוחו אזל אחר מלאכת היום, ועל ידי מנוחתו הלילית הוא אוגר כח ליום המחרת. ונמצא שהלילה הוא לעולם הכנה ליום המחרת, ואכן לולי יום המחרת לא היה הנבא צריך את מנוחת הלילה עבור היום שעבר, ואין תועלת בעצם הלילה כלפי היום שעבר כי אם כלפי היום שלאחריו, ולכן הלילה באופן טבעי שייך ליום המחרת, בהיותו משמש את יום המחרת.

ויש לומר שזה מה שהקשתה הגמרא 'דלמא שחרית ברישא', שהיה לו לתנא לכתוב הלכות היום לפי סדר החיים של האדם, שכך ראוי לערוך הדברים בסגנון הטור ושולחן ערוך, המיוסד על פי סדר הדברים שעל האדם לעשות באורח החיים שלו - מתחיל בשחר ומסיים בערב. אכן זהו מה שתייצו, שהסדר של התנא אינו לפי סדר החיים וההנהגה של האדם, כי אם לפי סדר היממה, שעל פי התורה היום הולך אחר הלילה - 'ויהי ערב ויהי בוקר', וממילא סדר היממה מתחיל אף הוא בתיאור חובת הלילה ואחר כך ימשיך בחובת היום. אך התירוץ השני סבור, שבאמת סדר מצות ק"ש אינו שייך להליכות היום, דהיינו כפי המעת לעת, אלא לפי הליכות האדם, דהיינו כפי סדר חייו. וכמו שאכן היה סבור השואל ששחרית ברישא. ומכל מקום יש טעם לסדר שנקט התנא שהתחיל בשמע של ערבית קודם לשחרית, משום לשון הקרא שכתוב כאן בפרשת ק"ש עצמה - 'ובשכבך ובקומך'.

אלא שלכאורה הא גופא צריך ביאור, מדוע הכתוב עצמו שהולך ומפרש את מצוות האדם ידבר לפי סדר היממה ולא ינקוט סידור דברים כראוי כלפי הנהגת האדם, ולמה באמת הקדים 'בשכבך' ל'בקומך'. והביאור בזה פשוט, שהתורה הלא מדברת לאדם בשעה שהוא ער וחי את חייו, ולא בשעה שהוא ישן, ולכן ראוי לצוות על פי סדר חייו ששייך בו בשעת שהוא בר ציווי, שקודם 'בשכבך', בהליכתו לשכב בסוף היום, ואח"כ 'בקומך', ולכן מתחייב קודם בק"ש של ערבית ואח"כ בק"ש של שחרית.

ויש לבאר באופן נוסף, שמכיון שזמני המצוה נקבעו בגדר של פעולות, בשעת 'שכיבה' ובשעת 'קימה', אין נכון לצוות על 'בקומך' קודם 'בשכבך', משום שלא שייך 'לקום' קודם הפעולה של 'לשכב', כי מטבע הדברים בהכרח יקדים האדם לשכב ורק אחר כך יעשה פעולת הקימה, ואשר לכן כתבה התורה הסדר הזה של 'בשכבך ובקומך'.

אלא שלפי הביאור הזה נמצא, שהסדר הזה נקוט בתורה רק מצד דקדוק הלשון גרידא, השייך בשכיבה וקימה כפי פשוטה, אך אין זה מורה כלל

זכר ליציאת מצרים

יציאת מצרים - כטעם למצות השבת

"וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' על כן ציון ה' אלוקיך לעשות את יום השבת" (דברים ה, 10). ופירש רש"י: "וזכרת כי עבד היית וגו' - על מנת כן פדאך שתהיה לו עבד ותשמור מצוותי".

כלומר, שלא בא הכתוב כאן לומר שמצות השבת מתקיימת זכר ליציאת מצרים, אלא הזכרה זו היא טעם וזירוז לחיוב שמירת מצות ה' שציוה על השבת.

ובעשרת הדברות שבפרשת יתרו לא נזכר נימוק זה כסיבה לחיוב שמירת השבת, כי אם 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי' וגו' (שמות כ, יא). ובכך מבאר הכתוב סיבת קדושת היום. וצריך לומר שהכתוב כאן בא כמוסיף על הדברים הראשונים, שאחר שנתבאר ביתרו מהות קדושת היום, מוסיף עוד דברי זירוז וחיזוק לקיום המצוה.

[ויתכן לומר, שבשעת קבלת התורה לא הוצרכה התורה לנמק בפרטות את סיבת החיוב לקיים מצוה זו, כי היה סמוכים ליציאת מצרים, אולם כאשר משה אמר להם את הדברות בסוף ארבעים שנה לקראת כניסתם לארץ, ראה צורך לשוב ולזרזם ולחזקם ואמר להם 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלוקיך משם', להזכיר להם את הסיבה מדוע מוטל עליהם החיוב לשמור את השבת].

ובאמת שגם בדברות ראשונות נזכר נימוק זה באופן כללי לכל הדברות, כשאמר תחילה 'אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים', הרי שזו סיבת החיוב לכל המצוות, אלא שכאן אמר זאת בהדגשה מיוחדת על מצות השבת.

והטעם שרק במצות השבת הזכיר זאת יש לבאר, שהרי מצות השבת היא מצוה שיש בה תביעה ודרישה עצומה מהאדם שאין כמוה, כי כל המצוות ביסודן הן משולבות בתוך סדר החיים של האדם, אלא שנתבע ממנו להתנהג בתהלוכותיו

בהתאם לערכי התורה. אבל מצות השבת משמעותה הסתלקות מסדרי החיים העצמיים ליום השבת והתמסרות גמורה בו לכבוד ה', כלומר להפריש ולתת לה' חלק שביעי שהוא נתח משמעותי ביותר מכל ימות האדם, והוא תביעה עצומה מהאדם, ולכן היה צורך לנמק את גודל השעבוד המוטל עלינו שאנו חייבים לה' את כל חרותנו כי עבדים היינו במצרים וכלשון הכתוב - "על כן צוה ה' אלוקיך לעשות את יום השבת".

לוחות שניות - אחר חטא העגל

עוד יש לבאר, על פי מה שאמרו חז"ל שבלוחות הראשונות היו הדברות כתובים ככתוב בפרשת יתרו, ובלוחות השניות היו כתובים ככתוב בפרשת ואתחנן (בבא קמא נד:). ועל פי זה יש לומר שלוחות השניות מפני שהיו אחר חטא העגל שפרקו מעליהם עול מלכות ה', נתחדשו בהם ביטויים בהתאם למצבם הנוכחי.

יש לומר שזה גם הטעם בהבדל הלשוניות 'זכור' ו'שמור', שלפני החטא לא היה צורך להזהיר את ישראל בלשון "שמור" על קידוש השבת, אלא די היה בנקיטת לשון "זכור" כדי ללמדם על מצוה זו. אולם כיון שחטאו וירדו ממעלתם, אף מטבע הלשון השתנה ונקט הדיבור בלשון "שמור", שהוא הוראה שיש עמה אזהרה, כדי להוסיף משנה תוקף לחומרת המצוה.

ומהאי טעמא נתחדשה גם תוספת הדברים בדברות האחרונות, אשר הכתוב מטעים את חובת שמירת השבת בכך שהיינו עבדים במצרים, ומשום שהוציאנו ה' משם עלינו לעבדו ולשמוע בקולו, ועל כן חוייבנו גם בשמירת יומו של ה'. שאף תוספת זו נדרשה בעקבות ירידת מעלת ישראל לאחר החטא, אשר מחמתה הוצרכו לתוספת חיזוק והערת הלב, שישוו תמיד לנגד עיניהם את יסודות חובת עבודת ה' וקיום מצוותיו.

בעשיית השבת נזכרים ביציאת מצרים

בקידוש מבואר שבמצות שבת יש גם גדר זה, להראות בשביתתנו זכר ליציאת מצרים שאנו גאולים ובני חורין, ואיננו עובדים בפרך בכל המלאכות.

והדברים לכאורה עולים בקנה אחד עם פירוש האבן עזרא ושאר מפרשים שהזכרת יציאת מצרים היינו שהשביתה מורה על חירות מן העבודה. וכך נקט המהרש"א שם, שהקשה מה צריך למילף זאת מגזירה שוה הא כתיב להדיא במצות שבת שבלוחות שניות - 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים' וכו'. וקצת תימה על המהרש"א שלא הזכיר פירוש רש"י על הפסוק בזה, שלפי רש"י 'וזכרת' בא רק לזירוז השמיעה בקול ה', נמצא שאין בשבת עצמה זכר ליציאת מצרים, ולכן הזכרת יציאת מצרים בקידוש נלמד רק מהגזירה שוה.

אלא שבאמת מדברי הגמרא אלו עצמם עולה להדיא שלא כדבריהם, שממה שבגמרא הוצרכו דווקא לגזירה שוה לדרוש דין הזכרת יציאת מצרים בקידוש היום, מבואר שאין די לזה בקרא ד'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים'.

ואולי יש ליישב שהוצרכה הגזירה שוה ללמדנו שצריך להזכיר יציאת מצרים בפה ואין די בזכירה בלב, וזה נלמד רק ממילת 'זכור'.

וראה מה שהרחבנו בענין זה בביאור הקידוש [בן מלך - שבת קודש - שער ה].

[וברמב"ן על הפסוק כאן כתב באופן נוסף, שכיוון שהשבת היא אות על חידוש העולם ומציאות ה', וגם יציאת מצרים היא אות על מציאות ה', על כן השבת הוא זכר ליציאת מצרים, והובאו דבריו בטור בהלכות קידוש סימן רעא].

אמנם יש מקום לבאר באופן נוסף, שהזכרת העבדות במצרים ומה שהוציאנו ה' משם היא מפני שבשמירת השבת אנו עושים זכר ליציאת מצרים, על ידי השביתה מעבודה שיש בה הוראת חירות ושחרור מעבדות. כי העבד עובד כל הימים ומשועבד לעבודתו, ועל ידי שביתתנו אנו מראים כי הרי אנו בני חורין, ועל ידי כך אנו מזכירים לעצמינו כי חירותנו ניתנה לנו מאת ה', אשר הוא הוציאנו מארץ מצרים.

וכן כתב האבן עזרא כאן - 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים' (דברים ה, יד) כי העבד לא ינוח, והנה ה' הוציאך מעבדות, וצריך שתנוח למען תזכור כי היית עבד. וכן פירשו שם בחזקוני ובספורנו, עיי"ש. [פשוטות המקרא לכאורה יותר מורה כדעת רש"י, שכן סיום הפסוק 'על כן צוך ה' אלוקיך לעשות את יום השבת', משמע שהזכירה היא נימוק לעצם הציווי].

והנה בגמרא (פסחים קיז:) - 'אמר רב אחא בר יעקב, וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, כתיב הכא למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתיב התם, זכור את יום השבת לקדשו. וכך נקבע במטבע ברכת הקידוש - 'תחילה למקראי קודש, זכר ליציאת מצרים'.

ובתוס' שם (ד"ה למען) 'לכך קבעו זכר ליציאת מצרים, ושמעתי מהר"מ, שיש במדרש, לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך, ו'פרך' בא"ת ב"ש - 'וגל', שהם מלאכות ארבעים חסר אחת, וכשנגאלו ממצרים, הזהירם על השבת לשבות מאותם ל"ט מלאכות'.

כלומר שבהלכה זו של זכירת יציאת מצרים

בעניינא דיומא

אחותי שנתאחו לי בגלות

גבורה, היא מביאה אותם לתוספת מעלה וקדושה, ובזכות זאת הם זוכים לטובה הגדולה שתבוא בעת הגאולה השלימה.

כאשר עומדים בסבל ומתמודדים ומתגברים

ההרוגה עליך - חבוקה ודבוקה בך

למרות שהגלות ביסודה היא עונש על חטאיהם של ישראל, אולם בסופו של דבר תקופה זו מהווה תקופת נסיון שבזכות עמידתם של ישראל בה

מתי אתם גומלין טובות עליו ולו לעצמו והוא גומל לכם רעות, בואו לכם אצלנו ואנו ממנין אתכם דוכסין אפרכין ואיטרטלין 'ונחזה בך' ואתון אינון מחזיתיה דעלמא' (שהש"ר פרשה ז פסקה ב).

'רבי עקיבא אומר אדבר בנאותיו ושבחיו בפני כל אומות העולם שהרי אומות העולם שואלין לומר מה דודך מדוד שאתם מתים עליו וכך אתם נהרגין עליו שנאמר 'על כן עלמות אהבוך' אהבנוך עד מות. וכתבי 'כי עליך הורגנו כל היום' הרי אתם גבורים בואו התערבו עמנו' (מכילתא פרשת השירה וספרי פרשת ברכה ב).

למרות הכל אין ה' עוזב אותם לגמרי

סוד זה של הגלות וצרותיה, הוא הסוד של אהבת ה' וישראל משני הצדדים. כי ככל שגוברים הצרות, וככל שהעונשים איומים ונוראים יותר. נחשפת בזה אהבה יותר פנימית ויותר עצומה. הן באהבה שאוהב הקב"ה לישראל, והן באהבה שאוהבים ישראל להקב"ה.

ישנו גילוי של עוצם הקשר ביחס שבין הקב"ה אלינו, שמתראה רק בגלות. כי בעת הגלות רואים שלמרות החטאים והפשעים, שהם סיבת הגלות והקצף. אך אין הקב"ה נוטש אותנו לגמרי, ואפילו את השגחתו התמידיית אינו מסלק מעלינו.

כי הנה כאשר הקב"ה מעניש את ישראל הרי זה בוודאי מחמת שפשעו ומרדו כנגדו, ועל כן מענישים כפי חומר מעשיהם. וככל שהעונש חמור ומחריד יותר, הרי זה משום שהחטא והמרד היה חמור ומכעיס כלפי מעלה. אולם עם כל זה אינו עוזב אותם לנפשם, ואין הקב"ה משליך את ישראל ומזניח ידו מהם, אלא ממשיך להכותם ולייסרם עד אשר ישבו אליו. שלכאורה מאחר שחטאו כל כך עד שמכה בהם ומייסר אותם באופן נורא כל כך, אם כן כבר ראויים הם שינטשם וישליכם ממנו לעולמים. אך זאת לעולם לא - 'כי לא יטוש ה' עמו' (תהילים צד, יד). וכתבי - 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפך בריתי אתם כי אני ה' אלוקיהם' (ויקרא כו, מד).

גודל הצרות עדות על עוצם הדביקות

אם כן כל גירוש וחורבן, כל אסון ופרעות בעם

על הקשיים ונשואים למרות הכל בדרך התורה, רוכש עם ישראל קנייני קדושה ומתעלה לשלימות תכליתו. וכשם שבכל אדם בפרטות, הנסיון מביא לו חוסן ועילוי בנפש, בחינת 'נס להתנוסס'. כדאיתא במדרש - 'והאלוקים נסה את אברהם - כתיב (תהלים ט) נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה, נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין בשביל לנסותן בעולם בשביל לגדלן בעולם כנס הזה של ספינה' (בראשית רבה נה, א). וכן אמר דוד - 'בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי' (תהילים כו, ב). הנפש צוברת עוז ועצמה, כאשר למרות הכל עומדת בנסיון. כך בכללות עם ישראל מביאה הגלות צירוף וזיכוך והתעלות שלא היה כמוה בימי הטובה.

וכאשר נעמיק להתבונן בדבר, יש בזה כמה צדדים של התעלות. האחד, במה שאינם נוטשים את הכל למרות הייסורים. כי כאשר הקב"ה משפיע להם טובה, וישראל שומרים את התורה והמצוות אין זה כל כך חידוש. אך כאשר אין רואים מאת הקב"ה שום הארת פנים, רק יסורים וסבל ושמדות והריגות. ועם כל זה אינם מפנים עורף לתורה ולמצוות. אלא עדיין דבקים בו. הרי מראים בזה אהבה גדולה ועצומה לה'.

למרות שכבר אין הקב"ה מאיר פניו אלינו, ואדרבה הוא מסתיר פניו ומעניש אותנו, עם כל זאת אמונתנו ונאמנותנו לה' נשארת בתוקפה. לא רק שאין בועטים ונוטשים מחמת הסבל, אלא ממשיכים להידבק במסירות ומאמצים לקיום התורה. עוסקים בעמל התורה ובקיום המצוות, 'כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שיקרנו בבריתך' (תהילים מד). 'ההרוגה עליך, ונחשבת כצאן טבחה, זרויה בין מכעיסיה - חבוקה ודבוקה בך' (הושענות).

הוא שהגויים מתלוננים על ישראל, והם השומרים הסובבים בעיר בשיר השירים 'מה דודך מדוד היפה בנשים מה דודך מדוד שככה השבעתנו'.

ובמדרש - 'ונחזה בך - אומות העולם אומרות לישראל עד מתי אתם מתים על אלוקיהם ומשלמין לו הה"ד' על כן עלמות אהבוך' ועד מתי אתם נהרגין עליו כדכתיב 'כי עליך הורגנו כל היום' ועד

מצוות, לחגוג שבתות ומועדים, להקים בתים יהודיים. הכל חזר כאילו לא היה דבר. מייסדים ישיבות ובתי חינוך, לומדים תורה בהיקפים שלא היו מעולם, מהדרים במצוות, מחדשים חידושי תורה ומדפיסים ספרים וכו' וכו'.

על זמן זה ניתן לומר בלשונם של חז"ל 'באותה שעה צעקו כל אומות העולם ואמרו מה אלוהיהם של אלו עושה להם שכך נהרגין עליו'. אך ישראל דבקים בה', כי הקשר נצחי הוא. עם ישראל חושף את סוד האהבה הפנימית, הברית היא ברית של מציאות, של קודשא בריך הוא וישראל חד. תרין רעין דלא מתפרשין.

אז נתגלה כי האהבה של כנסת ישראל להקב"ה, היא מחמת שהיא חולת אהבה. למעלה מטעם ודעת, ובלי שום טובת הנאה. אלא כל רצונם הוא עצם הקשר עם הקב"ה. אין הם מבקשים ממנו לא שפע ולא ברכה ולא שכר, אין הם מתאווים אליו משום חסדו וטובו, אלא משתוקקים אל קדושתו - 'אהבה שאינה תלויה בדבר'.

פלא הליכת ישראל אל ה' אחר השואה

והנה במבט המקיף את מאורעות ימות עולם, ובוודאי כאשר נתבונן בתולדות עם ישראל, הרי מאורע השואה הוא מהמרכזיים ביותר בתולדות עם ישראל. מאורע שלא נשמע כמוהו בזוועותיו ובגודל החורבן וההשמדה. ואינו כמו גירוש ספרד ויתר מאורעות הגלות, אלא הוא דבר מרכזי ביותר, וכעין מאורע נס פורים וכדומה.

ומצינו שבפורים קבלו ישראל את התורה מאהבה, ונחשב זאת לדרגה נפלאה שזכו להגיע אליה.

אולם מה שאירע לאחר השואה הוא הרי מפליא פי כמה וכמה, כי בנס פורים אמנם קיבלו את התורה מרצון בלי כפיה, אך זה היה משום 'אהבת הנס' שנעשה עמם ולכן גמלו להשי"ת בקבלת התורה מרצון.

אולם בימי השואה הרי לדאבוננו לא אירע נס, אלא אדרבה התקיים בנו הכתוב 'הרגת ביום אפך טבחת לא חמלת'. ומיטב העם היהודי נשרף בכבשונות האש. ולמרות זאת לאחר השואה שבו

ישראל. הם רק עוד הוכחה לאהבת ה' העצומה אותנו. אהבה שאינה יכולה להתנתק בשום פנים ואופן. ולפי זה נמצא כי שיא האהבה התגלה בימי השואה האיומה, שעברו אז על עם ישראל גזירות אכזריות ומיתות משונות, עינויים והשפלות, צרות ויסורים שכמותם לא היו מיום היות האדם על פני האדמה. וכבר נתן עלינו כל חרון אף ה', מחמת שהיה קטרוג זעם קצף וחמה באופן נורא. ואם כן מדוע לא עזב את ישראל לגמרי. אלא הכה והכה לבלי חשך, אין זה אלא משום שהאהבה כה עמוקה היא. 'כי עזה כמוות אהבה קשה כשאל קנאה'. כלומר עדיפים המוות והשאל, ובלבד שתשאר האהבה ותבער קנאת האהבה.

דברים נוראים ונשגבים אלו, הם משמעות פסוק זה שבשיר השירים - 'כי עזה כמוות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתיה' (ח, ו). והיינו שמרוב אהבה וקשר ודביקות, הדוד מקנא לכנסת ישראל על חטאיהם. ולשון זה של קנאה כ"שאל" וכ"אש", מצינו בלשון הכתוב בתוכחת האזינו - 'כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאל תחתית' (דברים לב). והיינו שמחמת שהאהבה היא עזה כמוות, על כן קשה הקנאה עד שאל, משום שאין קץ לאהבה, על כן יוקדת אש הקנאה עד שאל תחתית. כי ניתוק הוא נגד המציאות, ולכן האש קודחת ויוקדת עד שאל תחתית, מחמת רוב עוצם דביקות האהבה העזה.

עם ישראל מבקשים להתקרב אל ה' ללא תמורה

ומנגד גם עם ישראל הראו בתקופת הגלות, את אהבתם לה' יותר מכל תקופה אחרת. שהרי על 'נעשה ונשמע' אמרו חז"ל שזה היה בבחינת כפיה. וכאשר נתבאר, כי הובטחו טובה וברכה, ולהיות לה' לעם סגולה מכל העמים. אבל כאשר עם ישראל מוכה ומושפל ומורעב בצורה איומה, נהרג ונשחט וכמעט נעשה בו כליה, ובכל זאת נשארים נאמנים לה' ורודפים אחריו, הרי אז בא לידי גילוי תוקף הקשר והדביקות.

[וכפי שהוכח לאחר השואה שאחרי כל זאת, עם ישראל חזר שוב אל ה'. אחרי החורבן הגדול כאשר חזרו מבין תילי האפר העשנים. כמו יהודים ואמרו 'תגדל ויתקדש שמייה רבא'. המשיכו לקיים

שהיה קם בלילה ואמר: אלוקי! הרעבתני, ועירום עזבתני, ובמחשכי הלילה הושבתני, ועוזך וגדלך הוריתני, אם תשרפני באש - לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך, דומה למה שאמר (איוב יג, טו) - הן יקטלני לו איחל. ואל הענין הזה רמז החכם באמרו (שיר השירים א, ג) - צרור המור דודי לי בין שדי ילין, ואמרו רבותינו, וזכרונם לברכה, על דרך הדרש (שבת פח:), אף על פי שמיצר לי ומימר לי דודי, בין שדי ילין'.

כמה משבח הנביא את ישראל על רוב חסדם עם ה' בימי נעוריהם על הליכתם במדבר אחר ה' בארץ לא זרועה.

ובוודאי היא מעלה נשגבה שהיתה להם אז בתחילת דרכם. אולם הרי אז סמכו בבטחון כי הקב"ה בוודאי יספק להם כל צרכיהם במדבר. אולם בימי השואה הרי עם ישראל נשרף באש ונקרע לגזרים. ובכל זאת העם היהודי אינו נוטש את ה', אלא חוזר אליו וממשיך לרדוף אחריו. והרי זה שבח לישראל פי כמה וכמה.

ונראה פשוט כי כשם שכלפי נפלאות השי"ת נאמר 'הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם' (ירמיה טז, יד) ובגמרא אמרו - 'לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לו' (ברכות יב:).

וכך גם לגבי שבחם של ישראל, לא יאמר עוד 'לכתך אחרי במדבר', כי אם 'לכתך אחרי באש ובמים'.

הניצולים ושרידי השואה וחידשו את קיום המצוות ולימוד התורה, באופן נרחב ביותר.

אם בנס פורים היתה זו אהבה התלויה בדבר, הרי לאחר השואה לא נראה שום ניצוץ של אהבה, אלא להיפך כביכול הקב"ה משליך אותנו מעמו ואינו חפץ בנו, ריצת היהדות החרדית אל ה' היא איפוא אהבה ללא שום סיבה, 'למעלה מטעם ודעת'.

וכמו שכתב בעל חובת הלבבות (שער אהבת ה' - פרק א) - 'כמו שנאמר על אחד מן החסידים,

בס"ד מנחם אב תשפ"ב

ברכת מזל טוב

שלוחה מאתנו מקרב לב

למעלת כבוד האי גברא רבה ויקירא ידידנו הנעלה והיקר נדיב הלב ראש וראשון לכל דבר שבקדושה אוהב התורה ולומדיה, עומד לימינו בכל עת ביד רחבה ובנפש חפוצה, במסירות ובנאמנות למען הוצאת ספרי מורינו ורבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

עמרם בלוי שליט"א

הרה"ח רבי ואתו עמו נוות ביתו החשובה תח' תומכת נאמנה בכל מפעלות הקודש והברכה אחת היא לאביו

מאיר בלוי שליט"א

ראש מפעל רצופות, ומחשובי המשפיעים בקהילתנו, מגדולי תומכי מכוננו

לרגל שמחת נישואי בתם/ נכדתו עב"ג בשעטו"מ

יהי רצון שיוזכו לרוות מהם ומכל משפחתם הי"ו רוב נחת וקדושה לתפארת המשפחה הכבודה וזכות הקמת והחזקת התורה תעמוד להם להתברך בכל הברכות האמורות בתורה וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה אמן

המברכים בלב ונפש
ידידך אריה קרישבסקי

הנהלת מכון כתבי בן מלך